

175 éves a fotográfia.

1839 augusztus 19-e az analóg fényképezés ünnepnapja volt. Annak a fényképezésnek, amely oly sokat adott a világnak, annak a fényképezésnek, amely egycsapásra forradalmasította a grafikus művészeteket, és annak a fényképezésnek, amely kiindulópontul szolgált korunk digitális fotográfiájának. 1839 augusztus 19-én Louis Daguerre francia festő és feltaláló - *Nicéphore Niépce munkáját továbbfejlesztve*- egy új fotográfiai eljárást mutatott be a francia Tudományos és Képzőművészeti Akadémián. Bejelentését és az általa közzétett új korszakalkotó fényképezési eljárást világszerte hatalmas figyelem kísérte. A fotográfia első lépései meghatározóak voltak mind kortörténeti, mind fotótörténeti szempontból. A köz és magángyűjtemények értékes ősfotográfiáit a tartós fényképezési eljárásoknak köszönhetően ma is megcsodálhatják az érdeklődő kutatók. Az évforduló kapcsán érdemes visszatekintnünk a kezdetekre.

Az első felfedezés:

1727-ben Heinrich Schultz német vegyész/orvos felfedezte az ezüstsók fényérzékenységet, és ezzel az észrevételével kiindulási alapot adott a valóság képeinek rögzítésére. A fényképezőgép őse egy igen egyszerű, ún. „lyukkamera” (camera obscura) volt. A szerkezet segítségével, és a fény egyenes vonalú terjedésének felhasználásával, lencse nélkül is, működhetett a látvány leképezése.

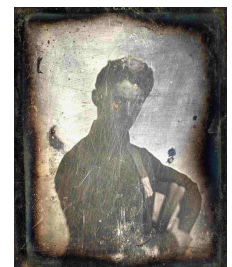
„Valóságtükrözés”

A fényképezéssel és a képrögzítéssel később a francia vegyész „Joseph Nicéphore Niépce” (1765–1833) is kísérletezett. Érdekelte a „litográfia” (sokszorosítható könyomat), majd bitumenes ón és rézlemezre dolgozott, de a képek hosszútávú tartóssá tételét nem tudta megoldani. Első rögzített felvételét **1826-ban** készítette az ablakából látható házakról, még rendkívül hosszú 8 órás expozíciós idővel. Arra, hogy a kép ilyen sokáig exponálódott be, bizonyíték, a napsugár fénysávja, amely sztereo oldalhelyesen látszik. Élőmodelles kép ekkor még nem készülhetett, mivel lehetetlen lett volna ennyi ideig bemozdulás nélkül rögzíteni az alanyokat.

1. sz. kép: Ez a világ legrégebbi fényképe. (bitumenes ónlemez)

Niépce alapötleteit és kutatásait a szintén francia festő/grafikus/feltaláló Louis Jacques M. N. Daguerre (1787-1853) fejlesztette tovább (1837). A képek tartós fotókidolgozása is az ő nevéhez fűződik. Az új eljárással készített, minősített ezüstréteges, jódgőzzel kezelt, rézlemezre exponált látens képeket, higanygőzzel tette láthatóvá, és közönséges konyhasóval fixálta. A „fényvel írt” alkotásokat alig titkolt szerénységgel **dagerrotípiáknak** (Daguerréotype) nevezte el. Egy-egy dagerrotípiát portrét a fénymesterek igen drágán készítettek el, így az új felfedezés, nem a közemberek „multságát” szolgálta. Dagerrotípiák portréinak felvétele a fényképezkedő alanyokat is megviselte, mert a hosszú expozíció alatt akár 20-30 percig is mozdulatlanok kellett maradniuk. A mozdulatlanságot egy székre szerelt fejrögzítő támasz biztosította. Az egyik talán leghíresebb hazai dagerrotípián Petőfi Sándort is hasonlóképpen merev fejtartással láthatjuk. A Petőfit ábrázoló híres fotográfia eredeti példánya a Petőfi Irodalmi Múzeumban található. A fotót egyes források szerint Strelisky Lipót (1816-1905) a kor híres aranyműves-fotográfusa készítette, akitől nagyon sok egyéb módszerrel készített felvételt őriz levéltárunk. A régi eredendően kissé életlen portréképen a költő arca alig kivehető, de Escher Károly munkájának köszönhetően sokat javult a kép állapota, és így az ismert felvétel is élesebbnek hat

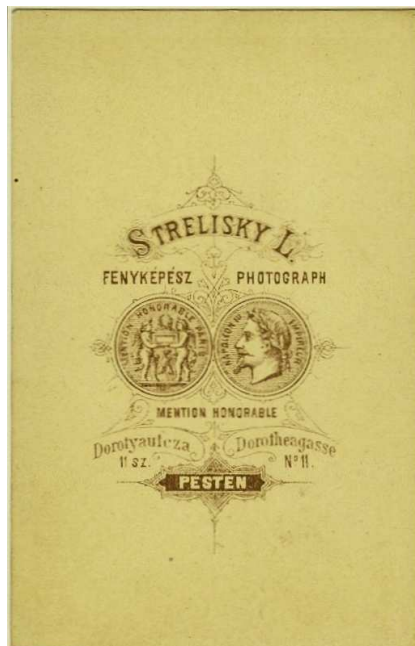
2. sz. kép: eredeti Petőfi dagerrotípiája: (rézlemez)

Ambrotípiá (1851)

A képleképzés, üveglaphordozón kollódium-rétegbe ágyazott ezüstsók segítségével történik. A dagerrotípiához hasonló installációba helyezve pozitív képet ad, installáció nélkül negatív képre vált. Feltalálójaként a különböző szakirodalmak más-más személyt jelölnek meg. Az MNLOL nem őríz olyan fotót, amely ezzel a technikával készült.

Albuminkép (1850-1851)

Lényege abban áll, hogy papír hordozóanyagra tojásfehérjéből készített albuminrétegbe ágyazott ezüst alkotja a képet. Viszonylag vastag kartonpapírra kasírozták, vörös-, barna-, lila színnel árnyalták. Fényhatásra ezek az albuminképek megsárgultak fakultak. Számos kisebb-nagyobb albumin fotográfiát őriz a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára is az iratanyaghoz kapcsolódva, és önálló jelzetként is.

3-4. sz. képek. Levéltári jelzete: HU MNL OL P319 29. doboz 2 boríték
Albumin portrékép recto-verso oldala 1875-ből.

Talbotípiák, sópapírok:

A dagerrotípiával nagyjából egy időben alkalmazták, a „**Talbotípiá**” (William Henry Fox Talbot 1800-1877) majd „**Kalbotípiá**” elnevezésű fotóanyagokat. Ezek installációba helyezve papírhordozón ezüstszemcsék, kötőanyag nélkül, negatívképet adtak. A negatív-pozitív tónusfordító eljárás és a **sópapírok** (sós papírok), felfedezése is Talbot nevéhez köthető. Valójában talbotípiá és albumin negatívokról, kolloid-üveglemezekről, nagyították (sokszorosították) a képeket sópapírokra. A sópapírok felülete újságpapírszerű matt, tónusuk vörösesbarna vagy lilás árnyalatú. Nem kasíroztak, és nem lakkozottak, vagyis a hatás nem volt „fotószerű”. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, a családi anyagban több sópapír-másolatot is őriz. Hatásuk több mint másfél évszázad után is az eredeti állapothoz hasonlatos.

5. sz. kép: HU MNL OL P243 43. kötet (portré 1855-ből)

Ferrotípiá direkt-pozitívok:

1856 körülre tehető a technika keletkezése. Feltalálójaként több személyt is megjelölnek. (szabadalmaztatása Hamilton Smith) Bádóg (vas) lemezen kollódium rétegben vannak a fényérzékeny ezüstszemcsék, amelyek a képet alkotják. Az expozíció és a fényképezőgépben történő képelőhívás egyterű. Ez a technikai megoldás tekinthető a későbbi polaroid fotográfia alapjának, csak ott papírhordozón megy végbe a folyamat. A ferrotípiát a szegény ember dagerrotípiájának is mondták, mivel a vásárokon az alany a felvételkészítést és a kamerában történő képelőhívást követően, azonnal, még nedvesen megkapta a felvételeket. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a legrégebbinek tekinthető felvételek a ferrotípiá pozitívok. Néhány ilyen kép van a birtokunkban.

6-7. sz. képek jelzete: HU MNL OL P695 13cs. 125. tétel. Portré apáról és lányáról

A vaslemez recto és verso oldalán is jól látható sérülés, és a sávos elszíneződés. A maszkolásra utaló keretnyomok arra engednek következtetni, hogy valaha a kép kertbe foglalva állt.

A portrékép teljesen hétköznapi helyzetben, mindennapi ruházatban ábrázolja apát és leányát. Az édesanya valószínűsíthetően elhalálozott, különben a képen Ő is szerepelne. Az egymásra utaltságot szimbolizálja az a mozdulat is, ahogyan a lánygyermek felnőttekhez illő komoly arccal, mintegy támaszt keresve édesapjába karol.

Továbbtekintés:

A valóságos látványhoz közelebb álló színes képre való igény, már a fekete-fehér korszakban is kimutatható volt. A fotók színezésével tették a képeket életszerűbbé a fényképezés, egészen a színes technika feltalálásig. A színes fényképezés (James Clerk Maxwell 1831-1879) skót matematikus fizikus nevéhez fűződik, aki korának hatalmas tudósa volt. Ő és segítője készítette az első, eredeti színeket megjeleníteni tudó felvételt 1861-ben. Ez a színes kép egy rendjéről készült (RGB) színszűrőzéssel. A színkeverési technika amit felfedezett máig használatos. A -zselatinba ágyazott ezüstsók- vagyis a XX. századi fényérzékeny filmemulzió felfedezése 1871-ben történt, és Richard Leach Maddox (1837-1920) nevéhez köthető. 1876-ben F. Hurter és V. C. Driffield tudósok viszont feltalálták a filmérzékenység mérését, vagyis a szenzitometrikus mérések lehetőségét. Ez a filmnyersanyag-vizsgálatokban új korszakot nyitott, így létrejöhett a pontos méréseken alapuló többlépcsős filmgyártás.